



Nyanser av en splittrad arbetarrörelse

Svensk arbetarpress rapportering av spartakistupproret januari 1919

Elias Arvidsson

C-uppsats i historia HT 2021

Handledare: Anders Ottosson

Examinator: Christer Ahlberger

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
2. Forskningsläge.....	6
3. Syfte och Frågeställningar.....	11
4. Metod och urval.....	11
5. Bakgrund.....	13
5.1 Den tyska Socialdemokratin	13
5.2 Den tyska revolutionen.....	15
5.3 Spartakistupproret.....	16
5.4 Den svenska socialdemokratin.....	17
6. Material.....	19
6.1 Arbetet – socialdemokratisk	19
6.2 Norrskensflamman – vänstersocialistisk.....	23
6.3 Sammanfattning och resultat.....	26
7. Slutdiskussion.....	27
7.1 Sammanfattning.....	29
8. Käll- och litteraturförteckning.....	30
Digitala Källor.....	30
Litteratur.....	31

1. Inledning

Kontinentens gamla imperier faller som käglor i omvandlingarna som strömmar fram i första världskrigets slutskede. Under denna tid var inte minst de radikala fraktionerna inom arbetarrörelsen aktiva. Ur det ryska imperiets aska reser sig ett nytt revolutionärt Ryssland till slut i bolsjevistisk regi. I Finland blir ett revolutionärt inbördeskrig ett faktum som delar landet itu. Också det gamla Habsburgska riket slås sönder, i Ungern uppstår under en kort tid en revolutionär arbetarstat. I det nyligen besegrade Tyskland står också en revolution vid dörren. Första världskrigets slut är en orolig och oförutsägbar tid. Den internationella arbetarrörelse som innan krigets utbrott lovat varandra att till varje pris, och att med alla medel förhindra ett kontinentalt krig mellan länder och arbetare hade misslyckats. Vid krigsslutet såg många av dessa radikala grupperingar chansen att ta saken i egna händer igen. Det var turbulenta år och man kan lätt inse att det måste setts som en tid där den gamla ordningen hade kommit till sitt slut med ett tillfälle att skapa något nytt.

Att sammanfatta alla orsaker och verkningar som ledde fram till detta stadiet är en utmaning. Om vi fokuserar på arbetarrörelsen i sig kan vi dock se mönster och händelser som utspelar sig i rörelsen vilket gav upphov till revolutionerna. Den socialdemokrati som utgjorde basen av den s.k. socialistiska andra internationalen hade som uttalat mål en revolution. Den andra internationalen gick dock under med första världskrigets utbrott då de socialdemokratiska partierna valde att ställa sig bakom sina respektive fosterland. Detta tog hårt på rörelsen i stort och gav uppkomst till vänstergrupperingar som sökte sig bort från moderpartierna. I Ryssland hade det socialdemokratiska partiet splittrats redan innan kriget efter den första misslyckade ryska revolutionen 1905. Vilket gav upphov till bolsjevikerna respektive mensjevikerna, de som skulle leda den ryska oktoberrevolutionen 1917. I Tyskland kom detta att ge upphov till de oavhängiga Socialdemokraterna och senare Spartakisterna, som sedan formade det tyska kommunistiska partiet. Även om Sverige inte var direkt delaktigt i det första världskriget hade de svenska Socialdemokraterna ställt sig bakom statens militarisering. Detta möttes av stark intern kritik och ifrågasattes främst av ungdomspartiet samt vänstergrupperingarna de s.k. ”vänstersocialisterna”, vilket i slutändan ledde till splittringen av det svenska Socialdemokratiska arbetarpartiet. Som en påföljd av partikongressen 1917 bildades det vänstersocialistiska Socialdemokratiska Vänsterpartiet vilket 1921 blev Sveriges kommunistiska parti. Sveriges arbetarrörelse gick alltså samma väg som den ryska och tyska. Den splittrades i ett socialdemokratiskt och ett vänstersocialistiskt parti. I Sverige kommer dock aldrig något revolutionsförsök. En liberal demokrati med bevarandet av en konstitutionell monarki drivs igenom. Sverige skonades dock inte

helt från tidens tumult och inte heller från den socialistiska agitationen. Hungerkravaller och militär förberedelse för en väpnad revolution var verklighet även i krigsslutets Sverige. Hur såg då den svenska arbetarrörelsen på revolutionerna i Europa och hur speglar det de åsikter som fanns här hemma? Det är detta tema som uppsatsen kommer undersöka genom granskningen av en socialdemokratisk och en vänstersocialistisk tidning i deras rapportering av slutet på den tyska revolutionen. En sådan granskning kan ge en ökad samt nyanserad förståelse för hur splittringen såg ut inom den svenska arbetarrörelsen efter parti delningen. Föreliggande uppsats har då som övergripande syfte att studera den allt större ideologiska sprickan i svensk arbetarrörelse. Detta görs genom att studera hur den tyska revolutionen och mer specifikt spartakistupproret rapporterades om i två tidningar, en socialdemokratisk och en vänstersocialistisk. Den våldsamma nedslagningen av upproret i Tyskland bör kunna ses som en katalysator som både manifesterade och ökade den ideologiska skiljelinjen inom svensk arbetarrörelse, vilken redan hade resulterat i partisplittringen 1917.

2. Forskningsläge

Forskningen om arbetarrörelsen är nästan lika gammal som rörelsen själv i viss mån. För denna uppsats kommer fokus ligga på splittringar inom arbetarrörelsen och de två största grupperingar som utgjorde denna splittring, de socialdemokratiska och vänstersocialistiska. Även detta ämne är ett med relativt mycket tung forskning som innehar en del olika ingångsvinklar samt teoretiska inlägg.

Werner Schmidts doktorsavhandling *Kommunismens rötter i första världskrigets historiska rum: en studie kring arbetarrörelsens historiska misslyckande* (1996) undersöker arbetarrörelsens vänstersocialistiska gren, kommunismen och socialdemokratins splittring. Schmidts forskning tar sin grund i att socialdemokratin och kommunismen kan ses som två ”fientliga halvbröder”, vilka han anser ha gemensamma ideologiska rötter.¹ Schmidt anser att forskningen om arbetarrörelsen kluvits i två skilda rörelser. Han skriver ”Den svenska kommunismens födelse tolkades antingen som den obefläckade avlelsen eller som en djävulsk gökunge i den svenska politiska krubban.” Schmidt ställer sig kritiskt till detta och vill betona det gemensamma ursprunget och behovet av att se på kommunismen ”som en enhet av kontinuitet och brott”. I sina studier av partihandlingar och tidskrifter visar Schmidts forskning på tydliga splittringar inom socialdemokratin och i förlängning arbetarrörelsen. Vad man kan kalla en toppstyrd splittring menar han uppstår då Hjalmar Branting följer den tyska riktningen och styr in partilinjen på att ta ”greppet inifrån” genom vad som kommit att kallas ministersocialism i samarbetet med liberalerna i riksdagen. Detta möttes av hård kritik inom vänstergrupperingarna där ungdomsförbundet på sin kongress 1914 uttalar att det finns kraftiga bevis för att gå en annan väg än de gamla.²

I och med krigets utbrott och den andra internationalens upplösning kommer saker och ting att ta en annan riktning. Inom det socialdemokratiska partiet tas det mer auktoritära åtgärder för att visa ett enat yttre, vilket leds av Brantings högergruppering och reformfalangen. I vänstergrupperingarna talas det om censur och påståenden om att man förbiser den fundamentala skillnaden mellan ett socialdemokratiskt och borgerligt parti. Att i bemärkelse av att vara samhällsomskapande måste det finnas en inre styrka för att skapa en ny politisk moral, annars är man

¹ Werner Schmidt, *Kommunismens rötter i första världskrigets historiska rum: en studie kring arbetarrörelsens historiska misslyckande*, Stockholm 1996, s. 16

² Schmidt 1996, s. 99

dömd att gå i borgerlighetens spår menar man.³ Splittringstendenserna som uppstod kretsade om relationen till klasstaten respektive ministersocialismen, om den lovade revolutionen eller bruket av den redan vunna makten. Vid krigsutbrottet stod det internationella socialdemokratiska misslyckandet som ett faktum och gav uppkomst till en ny organiserad vänstertendens med en säregen politisk strategi.⁴ Detta utgör en grund och bakgrund till de splittringstendenser som jag kommer försöka att uttyda i de två svenska arbetartidningar i rapporteringen av spartakistupproret. Schmidt visar på splittringar ur ett ideologiskt samt teoretiskt perspektiv. Det bidrar med ett förhållningssätt till den ideologiska splittringen som jag kan använda mig av i min undersökning. Schmidt studerar inte de svenska reaktionerna på Spartakistupproret men hans forskning blir intressant att relatera till avseendet hur de svenska tidningarna rapporterar kring det som hände i Tyskland. De ideologiska konfliktlinjerna bör ha påverkat den fortgående distanseringen mellan höger och vänstersocialister.

Ett annat arbete relevant för denna undersökning är Alexander Kans *Hemmabolsjevikerna. Den svenska socialdemokratin, ryska bolsjevikerna och mensjevikerna under världskriget och revolutionsåren 1914–1920* (2005). Kan studerar och undersöker svenska och ryska primärkällor i form av partihandlingar, press, brev, memoarer och samtidstryck där han kommer till slutsatsen att både den svenska socialdemokratin och vänstersocialisterna har haft goda förbindelser med ryska mensjevikerna respektive bolsjevikerna. Vilket visar på att splittringarna i den svenska arbetarrörelsen hade internationella kopplingar. Kan påpekar dock att källorna har flera brister och att det är främst efter 1920 som det går att få en klarare bild av kopplingarna. Partihjälpen som skickades till Ryssland under världskriget ska ses mer som teknisk än politisk menar Kan men den var ändå större än från vilket annat parti som helst utanför Rysslands gränser.⁵ Starkast var kopplingarna mellan det nya vänstersocialistiska Socialdemokratiska Vänsterpartiet och bolsjevikerna, som senare också skulle bli ett sovjettroget kommunistparti.⁶ Begreppet splittringar är inget som står i fokus i just Kans bok men hans forskning om svenska partiers kopplingar till ett land genomgående en revolution är i högsta grad relevant för min uppsats. Jag kommer utgå från samma koppling mellan Sverige och ett land i revolution men i ett mycket mindre format

³ Schmidt 1996, s. 109

⁴ Schmidt 1996, s. 228

⁵ Alexander Kan, *Hemmabolsjevikerna. Den svenska socialdemokratin, ryska bolsjevikerna och mensjevikerna under världskriget och revolutionsåren 1914–1920*, Stockholm 2005, s. 211–212

⁶ Kan 2005, s. 505

och med ett mer begränsat källmaterial. Det kommer bli mer av en fallstudie i nyanser av attityderna till spartakistupproret i svensk arbetarpress som förhoppningsvis kommer kunna gå djupare än tidigare forskning på just detta ämne.⁷

I Håkan Blomqvists doktorsavhandling *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen* (2006), får man en annan aspekt av splittringar inom svensk arbetarrörelse. Avhandlingen berör arbetarrörelsens ideologiska utveckling av hur socialism och jämlikhet kunde förenas med rasideologi samt arbetarklassens ”svenskhets” ur ett idéhistoriskt perspektiv.⁸ Det utgör en viktig inblick i tidens föreställningar kring samhället och människorna i det. Blomqvist menar att en patriotisk tendens fanns inom arbetarrörelsen redan sedan de nationalistiska väckelserna under 1800 talets sista tredjedel. Att vinna makt i den befintliga nationalstaten kan anses ha varit ett mål som kom mycket tidigare än de splittringar som sedan uppstod mellan de reformistiska och revolutionära lägren menar Blomqvist. Socialdemokraternas dröm om folkhemmet kan alltså spåras långt bak i tiden ur möjligen lika mycket nationalistiska som socialistiska tendenser, vilket är i likhet med de tyska socialdemokraterna. Vilket Blomqvist menar orsakar en slags ideologisk paradox mellan Marx understrykande av att arbetarna inte har något fosterland med de då reella idéerna om vithet och nationalitet som i etnocentrisk⁹ syn kunde ses som en tillgång för partiet.¹⁰ Blomqvists forskning bidrar med en viktig problematisering av det politiska och sociala landskapet som min uppsats kommer beröra.

Trots kompromiss med demokrati och monarkins benådning sågs bolsjevismen fortfarande som ett hot i Sverige och Blomqvist visar att den karaktäriserades som ett asiatiskt hot mot den västerländska civilisationen. Asiatisk socialism uppstod som begrepp inom den svenska socialdemokratin som fått idén från de tyska Socialdemokraternas yttringar om

⁷I en recension från 2005 då boken kom ut skrev Svante Nordin en recension i Svenska Dagbladet där han i min mening missuppfattar syftet och kontexten av Kans bok. Nordin skriver att boken ger belägg för att socialdemokratin inte var drivande i reformförespråkandet för en liberal demokrati utan i stället som förkämpar för väpnad kamp och diktatur. Det är lätt att med historien som facit se tillbaka på en tid för hundra år sedan och fastslå hela rörelsens intentioner med vad som skulle ske flera decennier fram i tiden. Nordin nämner mycket riktigt hur ”hemabolsjevikerna” gjorde allt i sin makt för att stödja Lenins revolution med förhoppningen om att man i sin tur i Sverige skulle få stödet tillbaka när tiden var kommen, men slutsatsen om att socialdemokraterna skulle stått för en socialistisk revolution finns det inga belägg för i Kans bok.

⁸ Forskning.se

⁹ Etnocentrism innebär en benägenhet att se sin egen etnicitet eller kultur som central vilket andra jämförs och ställs emot. NE

¹⁰ Håkan Blomqvist, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Stockholm 2006, s. 25

spartakisterna som representanter för just en sådan ideologi. Vilket i sin tur kom från rädslan av den ryska absolutismen som man ansåg att bolsjevikerna tagit över tyglarna till.¹¹ Blomqvist nämner konsekvensen av nationalismen som en anledning till arbetarrörelsens splittringar. Med Blomqvists forskning i förgrunden kan det bli intressant att undersöka om och i sådana fall hur nationalistiska tendenser och etnocentriska idéer framträder i rapporteringen av spartakistupp- roret som enligt Blomqvist vissa inom Socialdemokraterna kallade ”asiatisk” socialism.

Alexander Janssons, *Vad ville socialisterna? – Arbetarrörelsens diskussion kring marxismen i tidskriften Tiden 1908–1932*. Är en kandidatuppsats som rör ämnet av socialistiska publikationer i arbetarrörelsen. Jansson undersöker via tidskriften Tiden partilinjer och diskurs som förmedlades till arbetarklassen och väljarbasen. Socialdemokraterna som var Tidens distributörer hade även tidningen Arbetet som organ, vilken är en av de tidningar denna uppsats kommer att använda som källmaterial i undersökningen. Jansson kommer fram till att tidskriften Tiden tidigt gynnade den reformistiska delen av arbetarrörelsen men att det fortfarande har förekommit en mer radikal diskurs fram till början av 1920 talet. Jansson ställer sig frågan om detta kan bero på det generationsskifte som sker runt denna tid då framtida socialdemokrater som Gustav Möller och Per Albin Hansson träder fram. Det fanns generellt en kritik mot alla radikala former av socialism och ett försvar av reformismen vilket varit Socialdemokraternas partilinje i en tid menar Jansson. Kan denna möjliga ambivalens även återfinnas i den socialdemokratiska tidningen Arbetet? Det kan även bli intressant att undersöka en tendens till ambivalens i Norrskensflamman för att jämföra.

Carl Göran Andræ professor i historia vid Uppsala universitet gav ut sin bok *Revolt eller reform – Sverige inför revolutionerna i Europa 1917–1918* (1998). I boken redogör Andræ för hur Sverige såg ut och förhöll sig mot de revolutionära skeendena i Europa i slutet av det första världskriget. Man får även en bild av hur just splittringen såg ut inom arbetarrörelsen och hur det kom att utspela sig inom socialdemokratin som delas itu 1917.¹²

Det som hände socialdemokraterna i Sverige var påtagligt bundet till utvecklingen i just Tyskland, och vänstergrupperingarna i den tyska arbetarrörelsen. Andræ menar att man inte vågade gå lika långt som sina tyska vänstersocialistiska motsvarigheter i det nya partiet i att agitera för revolution i landet. Insikten om att man hade en allt för liten plattform för att stödja en sådan linje i kombination med att det fanns hård intern kritik mot partiledningen var de

¹¹ Blomqvist 2006. s. 312

¹² Carl Göran Andræ, *Revolt eller reform – Sverige inför revolutionerna i Europa 1917–1918*, Stockholm 1998

största anledningarna.¹³ Bolsjevikskräcken hade dock tagit fäste även i svensk press, både i konservativa och liberala tidningar men även socialdemokratiska. Trots skräcken kom en revolution dock aldrig att infalla i Sverige men det var inte självklart då. Arméledning begärde under 1918 att få planera våldsåtgärder för att höja beredskapen mot beväpnade oroligheter, vilket man beförde i industriområden som Ådalen och Härnösand. De förband som skulle sättas in fick inte heller vara från orten dit de blivit stationerade, kulsprutor och gevärsammuniton skulle även hållas låsta i officerarnas förvar. Vilket kan tyda på en relativt stor oro hos befäl över deras truppers lojalitet. Arbetarrörelsen saknade i slutändan koordination och ledning, de vänstersocialistiska hade en lam förmåga och bristande samhållning för att agera på sina manifest och lovord. I konkurrens med Socialdemokraterna och facken kunde man inte hävda tillräckligt med auktoritet för att övertyga arbetarna. Situationen i Finland där en förlorande revolution kom till sitt slut ledde till att entusiasmen för en beväpnad kamp kallnat. Arbetarvänstern och dess ledare fick nu agera efter läget i landet och i enlighet med detta ge upp arbetet för utomparlamentarisk aktion.¹⁴

Forskningsläget visar på de splittringstendenser som präglade svensk arbetarrörelse, vilket gör att man kan anta hitta liknande tendenser i tidningarnas rapportering. Det är den interna splittring inom arbetarrörelsen som min uppsats skall undersöka i rapporteringen av en händelse som kan ses som ett crescendo av den splittring som fanns internationellt och i Sverige inom arbetarrörelsen. I relation till spartakistupproret kan det bli intressant att se hur höger respektive vänstersocialistiska delarna av den svenska arbetarrörelsen uttrycker sig i sina organ när de rapporterar om händelserna. Det kan bilda intressanta paralleller i situation länderna emellan och hur man reagerar på det som arbetarrörelsen i Sverige faktiskt misslyckats med. Tidigare forskning visar som sagt på de splittringar som finns men gör inte någon mer djupgående undersökning av åskådningarna som de två största motsatta lägren hade i socialdemokratien och vänstersocialismen. Vilket kommer bli målet för denna undersökning som kommer studera partiernas respektive tidningsorgan för att uttyda attityder mot händelseförloppet i Tyskland samt om detta kan illustrera nyanser av splittringen i svensk arbetarrörelse. En sådan laddad splittring som spartakistupproret kom att utgöra har inte heller hamnat i fokus som material för en studie

¹³ Andræ 1998, s. 220–224

¹⁴ Andræ 1998, s. 186–194

av den svenska arbetarrörelsens splittring hos den tidigare forskning vilket denna undersökning vill ändra på.

3. Syfte och Frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att ur granskningen av två svenska arbetartidningars rapportering av spartakistupproret undersöka och uttyda hur denna rapportering skildrar den svenska splittringen av arbetarrörelsen, dvs vad det får för effekt på den ideologiska splittringen. För att göra detta ställs en socialdemokratiskt bunden tidning mot en vänstersocialistiskt som kommer jämföras i sina ställningstaganden och åsikter som förhoppningsvis kommer ge fruktsamma resultat. För att konkretisera detta tema har ett antal frågeställningar formulerats utifrån forskningsläget samt det kommande materialet. Frågor som blir intressanta att ställa är följande:

Går det att utläsa nyanser av den övergripande splittringen som fanns inom arbetarrörelsen i tidningarnas rapportering?

Hur speglades splittringen i en socialdemokratisk kontra en vänstersocialistisk dagstidning i slutskedet av den tyska revolutionen i januari 1919?

Kan man uttyda etnocentriska attityder mot spartakisterna som Blomqvist forskat om?

Kan man se en ambivalens i någon av tidningarnas rapportering och ledande texter kring händelserna eller i ideologiska ställningstaganden?

4. Metod och urval

Källmaterialet som undersökts i denna studie är hämtat från Kungliga Bibliotekets tjänst Svenska Dagstidningar. Materialet som studerats är upphovsrättsskyddat då skyddet på tidningar gäller i 115 år, men kan läsas på vissa bibliotek. Därför har materialet hämtats från Göteborgsuniversitetets bibliotek. Databasen som utgör Svenska Dagstidningar innehåller över 1500 titlar från året 1645 fram till idag. I denna databas föll valet av källmaterial på tidningarna Arbetet och Norrskensflamman. Detta då tidningarna i viss mån kan ses som företrädare för splittringen inom arbetarrörelsen i socialdemokratin och vänstersocialismen. Det är även en avgränsning som gjorts till två tidningar för att kunna göra en djupare undersökning av dem inom uppsatsens tidsram. Dessa tidningar blir intressantare att jämföra än tex en borgerlig och en socialistisk publikation då det i denna undersökning blir en problematisering av splittring inom en rörelse där parterna har liknande mål och värderingar. Tidningarnas respektive partitillhörighet till Socialdemokraterna och Socialdemokratiska Vänsterpartiet var också en avgörande faktor då det bidrar till möjligheten att få större tolkningsvärde vilket kan ge tyngd till

undersökningen. Splittringen mellan partierna gör att rapporteringen i tidningarna av händelserna i Tyskland blir intressanta att jämföra med varandra.

Källorna i sig karaktäriseras av att de är dagstidningar, vilket innebär att det finns mycket med i källorna som inte hör till undersökningens tema. Urvalet i tidningarnas innehåll har gjorts efter artiklar och text som kan relateras till: den tyska revolutionen, spartakistupproret, rapportering om Tyskland, diskurs kring ideologi eller socialism samt texter som rör relevanta kopplingar till spartakistupproret. Med reservation för eventuella missar i granskandet av tidningarna. Källorna karaktäriseras även av att de är s.k. arbetarpress och har klivna socialistiska tendenser, vilket inte blir ett källkritiskt problem i denna undersökning då de i egenskap av att vara socialistiska publikationer har valts för undersökningen.

Tidsperioden som jag valt för att undersöka tidningarna är mellan datumen den 3:e och 13:e januari 1919 då spartakistupproret ägde rum. En period på tio dagar som täcker datumen den 5:e till 12:e januari då konflikten varade. Avgränsningen har gjorts för att få ett hanterbart underlag för undersökningen, men det bör påpekas att det kunnat gå längre fram i tid för att få mer möjliga efterreflektioner i tidningarna kring konflikten. Efter dessa datum har båda tidningarnas upplagor undersökts utifrån urvalet som nämndes ovan. Utifrån en kvalitativ textanalys har källmaterialet sammanställts i kronologisk ordning för respektive tidning i kommande kapitel.

Arbetets upplagor är i regel längre med mer innehåll än Norrskensflammans upplagor vilket kommer märkas i presentationen av materialet. Det gör att det finns mer underlag för undersökningen av den Socialdemokratiska tidningen vilket också kan spegla verkligheten av storleken på de båda partierna. Arbetet är även en nationell tidning medan Norrskensflamman är en tidning främst för övre Norrland. Den geografiska skillnaden är dock inget som märks i den rapportering som undersökts för denna uppsats. Norrskensflamman bytte partitillhörighet i och med brytningen 1917 från Socialdemokraterna till det nya Socialdemokratiska Vänsterpartiet men hade fortfarande en slogan som beskrev den som ett socialdemokratiskt organ.

5. Bakgrund

5.1 Den tyska Socialdemokratin

De tyska socialdemokraterna Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD) var vid första världskrigets utbrott det största och mäktigaste socialistiska partiet i Europa.¹⁵ När kriget började hade den tyska staten behov av att söka krigskrediter för vilka den behövde riksdagens godkännande. En stark majoritet av de socialdemokratiska ledamöterna var med och röstade igenom detta, vilket av många sågs som ett svek mot den andra internationalen. Konsekvensen blev också att andra internationalen upplöstes. Varför gick SPD emot andan i andra internationalen? Om vi ser till partiets historia går det att förstå varför partiet tog fosterlandets sida i stället för arbetarnas antimilitarism som man så länge förespråkade. Det tyska riket och SPD hade från början gemensamt sina rötter i den misslyckade borgerliga revolutionen 1848 där målet var ett nationellt enande. Parlamentarismen var då menat att ersätta småsatsväldet och feodalismen. Ambitionen att ena Tyskland togs dock över av den preussiska armen och junkerlassen med Bismarck i ledningen. Parlamentarismen blev begränsad och Bismarck motarbetade den tyska arbetarrörelsen, vilket ledde till en antagonistisk relation. Det blev till slut ett enat tyskt rike år 1871 vilket till ytan visade ett mäktigt och fruktat yttre men som inombords kämpade med motsättningar. De gamla junkrarna hade den reella makten medan det kapitalistiska borgerskapet hade nekats inflytande och arbetarrörelsen sågs som riksfienter. Under Bismarck var SPD (som bildats 1875) ständigt förföljda samtidigt som de fruktades.¹⁶

SPD var från början ett av rikspartierna i det nya Tyskland tillsammans med det katolska Centrumpartiet som även de ansågs vara en "riksfiende". Detta innebär att från början var det tyska riket själva livselementet för de tyska Socialdemokraterna och att de skulle vara med att upplösa det nya imperiet hade då setts som otänkbara. Man ställde sig snarare i beredskap på att få bli arvtagarna till riket. De skulle kunna kallas för revolutionära patrioter under Bismarcks styre, som inte i någon mån ville fälla sitt fosterland utan snarare göra det till sitt eget rike. Detta innebar både praktiska och ideologiska motsägelser men det var inte ytterst detta som gjorde att SPD misslyckades med sin sammanhållning under det kommande världskriget. Det

¹⁵ SPD hade dock inte någon funktionell makt att utöva i parlamentet då Tyskland var ett kejsardöme där Kaisern hade sista ordet.

¹⁶ Sebastian Haffner, *Den tyska revolutionen 1918/19*, Berlin 1969, s. 10–15

var själva strävandet efter revolution som mer och mer kom att ses som morgondagens problem. Man inväntade i stället borgerskapets kollaps och förlitade sig på framsteg efter framsteg i riksdagsvalen. SPD var nu ett revolutionärt parti endast på pappret. De hade blivit ”revisionister” och nöjde sig med att invänta revolutionen snarare än att verka för den. Denna skiftning i attityd gjorde partiets riksdagsledamöter till medgörliga parlamentariker och partiet mer accepterat. Detta ledde till att när krigets utbrott kom var den tidigare minoriteten av ”revisionister” nu majoriteten i parlamentet. Protesten mot den s.k. ”krigshetsen” var först stor men den revolutionära illusionen och antimilitarismen fick vika inför den linje partiet hade valt i kriget. I riksdagsfaktionen röstades det 96 mot 14 i fördel för krigskrediterna. Partiets radikalare vänstergrupperingar var djupt upprörda över ”freden” som slutits med kejsardömet vilken gav SPD rollen som statsbärande parti trots att det egentligen inte var det. 1917 delades partiet i två, det gamla SPD och det nya USPD (de oavhängiga som de kom att kallas) var pacifistiska och delvist revolutionära. Det var ur de pacifistiska och revolutionära vänstergrupperingarna som den revolutionära organisationen Spartakisterna kom att bildas. Under ledning av Karl Liebknecht samt Rosa Luxemburg som ideologiskt sett stod vänster om utbrytarpartiet USPD.¹⁷

Kriget gav SPD en chans att sammanväva sig med statsmakten. Dessa förhoppningar om reell makt kom dock inte att slå in förens i krigets slutskede, på höstkanten 1918 var överläggningarna kring freden många. Till slut kom insikten att en ny regering behövdes för att få i gång fredsförhandlingarna. Erich Ludendorff som hade den de facto makten i landet, bytte själv ut regeringen och författningen i ett enda drag. Ironiskt nog blev det därför militären Ludendorff som införde den parlamentariska demokratin i Tyskland med socialdemokraten Friedrich Ebert som ledare. Det var inte demokrati eller fredsförhandlingarna som Ludendorff primärt ville införa utan att SPD skulle ta ansvaret för den kapitulation som han visste skulle komma. Ludendorff ville att den tyska armen skulle slippa bära ansvaret för kapitulationen.¹⁸ SPD fick därmed bära bördan av att godta vapenvilan som trädde i kraft den 11 november 1918, vilket i sin tur kom att ge uppkomst till dolkstötsmyten. Vid det laget hade emellertid den tyska revolutionen pågått sedan knappt två veckor tillbaka.

¹⁷ Haffner 1969. s. 15–22

¹⁸ Haffner 1969. s. 49

5.2 Den tyska revolutionen

Den 29 oktober 1918 anses vara den tyska revolutionens första dygn. Det var dagen då matroserna på tyska rikets högsjöflotta i Kiels hamn gjorde myteri mot marinledningen. Matroserna motsatte sig sjöofficerarnas försök att rycka ut med den tyska flottan i en sista strid som hade medfört dess undergång. Matrosernas myteri stod egentligen mot marinledningens eget myteri mot den nya regeringen.¹⁹

Under förmiddagen den 9 november hade revolutionära arbetartåg bildats från fabrikerna i utkanten av Berlin med riktning mot centrum. Vid lunchtid i riksdagen utropades den tyska republiken av SPD. Det var dock inte den enda republiken som skulle komma att proklameras denna ödesdigra dag. De stora folkmassorna tog sig till slut till slottet efter att många andra institutioner intagits. Väl där utropade Karl Liebknecht (vänstersocialist) från en balkong ännu en gång den tyska socialistiska republiken. Mot sina förväntningar hade berlinarna deltagit i en relativt fredlig revolution som man nu i princip trodde var fulländad, dem som man såg som revolutionens ledare hade ju nu trots allt utropat republiken från riksdagshuset.²⁰

Den 10 november kom att bli den avgörande dagen för den första instansen av revolutionen, men den revolutionära stämningen från dagen innan hade trappats ned ordentligt. De revolutionära såg sig nästan redan som segrare. I mötet som stod mellan de socialistiska parterna denna dag slutade förhandlingarna med att Ebert erhöll revolutionärt stöd för sin nya regering som gick vid namnet ”folkkommissariernas råd” som bestod av både SPD och USPD. De arbetarråd²¹ som hade bildats i och med revolutionen kom snabbt att framställas av SPD som rivaler till riksdagen. SPD tryckte på rädslan för vad man menade var bolsjevistiska spartakister trots att det i arbetarråden var ont om spartakister. Det var denna stora skara av missnöjda socialdemokrater som kom att spela en stor roll i det kommande spartakistupproret i januari. Rosa Luxemburg och Karl Liebknecht de kommande frontfigurerna för spartakisterna menade att råden behövde revolutionen men att revolutionen inte behövde råden, vilka de ansåg sakna revolutionär karaktär.²²

¹⁹ Haffner 1969. s. 49–50

²⁰ Haffner 1969. s. 51–80

²¹ En revolutionär organisation med politiska och ekonomiska maktbefogenheter, de ryska arbetarråden fick benämningen sovjet. NE

²² Haffner 1969, s. 80–98

5.3 Spartakistupproret

Spartakistupproret bröt ut tidigt i januari 1919. Det hade föregåtts av vad vänstersocialistiska tidningar hade kallat för Eberts ”blodiga jul”. Denna (blodiga julen) hade sin grund i att Ebert skickat regeringstroga trupper i strid mot en ockupering av det kejsrliga kansliet. Eberts trupper fick se sig besegrade vilket gav ockupanterna kontroll över centrala Berlin, något de inte agerade på. Det hela ledde endast till vidare demonstrationer med USPD:s protestavhopp från regeringen. Trupperna som stått under Eberts kontroll kom att söka sig till s.k. ”Freikorps”, paramilitära grupperingar som ofta bestod av veteraner med anti kommunistiska sympatier.

Efter detta tumult ansåg spartakisterna under ledning av Rosa Luxemburg att bildandet av ett eget parti nu var den enda lösningen på deras problem. Den 31 december trycktes det första partiprogrammet för Tysklands kommunistiska parti KPD. Luxemburg krävde själv att partiet skulle delta i det kommande valet men blev nedröstad i förmån för fortsatt agitation i fabrikkerna.²³ Det drama som kom att utspela sig i Berlin mellan den 5–12 januari var i mångt och mycket en upprepning av vad som skett den 9 november. Nu ville Berlins arbetarmassor ta tillbaka den makt man ansåg sig ha förlorat till Eberts regering, efter den då upplevda vinsten för revolutionen. Det var ingen planerad aktion eller plan som gick av den 5 januari utan snarare en spontan explosion. Den avlösande faktorn var en demonstration för polischefen Emil Eichhorn som hade fängslats för sin vägran att agera mot demonstrationerna under jul krisen. Igen hade hundratusentals människor samlats på Berlins gator och generalstrejk hade utropats. Den här gången var stämningen inte lika fredlig och massorna hade tagit till vapen. Man ockuperade järnvägsstationer och de tidningar som var fientliga mot spartakisternas kamp. Det bildades ett provisoriskt revolutionsutskott av vänstersocialister som förklarade kontroll över regeringsärendena. Dagen efter, den 6 januari var arbetarmassorna ute på gatorna igen, nu med vad man trodde var en ledning. Det kom dock aldrig några order till de väntande revolutionärerna som skingrades med mörkrets infall. Hoppet om att soldaterna i Berlin skulle ta sida med revolutionen hade inte infallit, de hade i stället velat och i vissa fall förklarat sig neutrala. Regeringen var fortfarande ängslig för det nya upproret och den stora skara människor den fått ut på gator och torg. USPD erbjöd sig nu vara medlare parterna emellan vilket gav regeringen dyrbar tid. Ebert krävde att tidningsockupationen skulle upphöra men i brist på alternativ och egentlig auktoritet över revolutionen sa revolutionsutskottet nej. Gustav Noske fick i uppdrag som

²³ Haffner 1969, s. 113–121

nybliven överbefälhavare att organisera freikorps för inmarsch i Berlin. Då regeringen inte kunde förlita sig på arméns lojalitet värvade man den antikommunistiska samt ofta högerradikala milisen. I sin otålighet lyckades dock Ebert använda de befintliga trupperna för att påbörja striderna. De avgörande dagarna kom att stå mellan den 9 och 12 januari då regeringstroga trupper skulle stå segrande över revolutionen. Kanonerna kom att mullra dagarna i ända med närstrider på gatorna där de regeringstroga trupperna tog tillbaka hus efter hus, en väldig brutalitet kom att utspela sig på Berlins gator. Efter den 12 januari var nu striderna i Berlin över.

Den största aktören på revolutionens sida hade varit de radikala Berlinarna som i sina massiva arbetartåg hade lett upproret i likhet med den 9 november, då som nu bestod den största delen av socialdemokrater. Trots den stora missnöjdhet som visats av många socialdemokrater röstade en majoritet på SPD i nationalförsamlingen den 19 januari, de såg sig själva trots allt fortfarande som socialdemokrater inte oavhängiga eller kommunister.²⁴

De två ledande spartakisterna Liebknecht och Luxemburg blev fångade av freikorps den 15 januari och kort efter dödade. Det blev dock inte slutet för oroligheterna i Tyskland. Flera kortvariga socialistiska rådsrepubliker utropades under årets gång i till exempel Bayern, Bremen, Sachsen och i Ruhr bältet. Dessa kom att strida mot freikorps och militär ledd av SPD.²⁵ Oroligheterna fick ett officiellt slut den 11 augusti 1919 då konstitutionen för Weimarrepubliken antogs. Ebert och SPD hade vunnit valet och över revolutionen, men grunden för den nya republiken var byggd på ostadig mark. Vilket skulle komma att prägla det tyska samhället och politiken vilket skulle sluta med Hitlers och nazisternas övertagande av makten i landet 1933.

5.4 Den svenska socialdemokratin

1881 hölls det första föredraget om socialism i Sverige av August Palm som kom att grunda Sveriges socialdemokratiska arbetarparti 1889.²⁶ Samma år var partiet med SPD en av de grundande medlemmarna av den andra internationalen och hade därmed en revolutionär ambition. Tidningarna spelade en stor roll i bildandet av en stark partiorganisation för socialdemokraterna, tidningar som Folkviljan, Social-Demokraten och inte minst Arbetet. Det blev snabbt ett stort folkligt parti som tidigt förespråkade för den allmänna politiska rösträtten. Partiet blev likt

²⁴ Haffner 1969, s. 126–134

²⁵ Haffner 1969, s. 137, 150, 159

²⁶ Lars Olsson, *Klass i rörelse, Arbetarrörelsen i svensk samhällsomvandling*, Stockholm 2002, s. 8

SPD i Tyskland mer parlamentariskt i sin karaktär under åren fram till förstavärldskriget då partiet fått en s.k. högersocialistisk tendens under ledning av Hjalmar Branting.²⁷

Efter år av interna konflikter lades det fram ett ultimatum som kongressen den 18 februari 1917 i majoritet gav till sitt ungdomsförbund som innebar att det tvingades ta ställning i ett beslut som ställde oppositionen helt utanför partiet. De som nu stod uteslutna från partiet kom att bilda det Socialdemokratiska Vänsterpartiet i maj samma år, i början hade de dock inte mycket mer gemensamt än det att man starkt motsatte sig det gamla partiets ledning. Det kommande året ledde till ett vägval mellan en parlamentarisk och revolutionär inriktning för partiet, där en humanistisk linje antogs med en reservation för att kunna arbeta för massaktion i samhället. Det nya partiet publicerade ett manifest med slogan ”Fram för den socialistiska republiken! – Ett program för en svensk massaktion.” Det fick kritik av Social-Demokraten för att vara ett bolsjevistiskt plagiat och Lenins texter hade definitivt inspirerat men det påpekades att det fanns minst lika mycket tysk socialdemokrati med i punkterna. Endast fyra år efter den första splittringen går det nya partiet genom en till sorts splittring då man godtar Kominterns²⁸ 21 teser och omnämner sig till SKP, vilket gör att ännu ett kortvarigt parti vid namnet ”Sverges socialdemokratiska vänsterparti” bildas och som slutligen återansluter sig till socialdemokraterna 1923.²⁹

Moderpartiet Socialdemokraterna kom dock till slut till makten i landet genom den allmänna rösträttsreformen som ledde till det första allmänna andrakammarvalet 1921 i och med införlivandet av en liberal demokrati. Tidigare hade man suttit i en koalitionsregering med det Liberala samlingspartiet från 1917 till 1920. Det socialdemokratiska partiet hade nu tagit makten inifrån systemet med Branting som statsminister.

²⁷ Schmidt 1996, s. 16

²⁸ Komintern eller den tredje internationalen var ett internationellt kommunistiskt parti som stod under ledning av Sovjetunionen där medlemspartierna utgjorde nationella sektioner. NE

²⁹ Andrae 1998, s. 218

6. Material

6.1 Arbetet – socialdemokratisk

Den 3:e januari skrivs det i Arbetet om den inre striden i Tyskland och hur man i Vorwärts (SPD:s tidning) reser stark kritik mot spartakisterna som beslutat att inte medverka i valet till nationalförsamlingen. Man nämner även att en överväldigande majoritet av arbetare, soldatrådet och befolkningen står emot spartakisterna, som nämns som "Bolsjevismens tyska förläggare". "Galenpannor" är också ett ord som används för att beskriva spartakisterna. I en artikel jämförs spartakisterna med "våra hemmabolsjeviker i riksdagen" vilket syftar på Socialdemokratiska Vänsterpartiet och i förlängning möjligtvis Norrskensflamman. Att paralleller dras till den svenska situationen dagarna innan den andra instansen av revolutionen brutit ut är mycket intressant. Det visar på hur den svenska splittringen visar sig i arbetarpressen men även hur vänstersocialisterna likställs med de tyska revolutionärerna, vilket kan illustrera den internationella splittringen inom arbetarrörelsen och hur den får liknande utfall i flera länder.

Ansvaret faller på dem som framkallat striden menar man i Arbetet, vilket syftar på spartakisterna. Det skrivs även om tidigare revolutionära armédivisioner och deras avståndstagande från spartakisterna.³⁰

Den 4:e januari skriver Arbetet om den ryska bolsjevismen och hur den kan liknas en kristen rörelse men som radikalt skiljer sig i sin terror. Man poängterar att den förstört Rysslands ekonomi och hur den i Sverige misslyckats på grund av den nya demokratin och lindrandet av hungersnöden. Vilket Andræ beskriver som en faktor till vänstersocialisternas misslyckade agitation då hungersnöden och det upplevda reaktionära styret var drivande faktorer i deras opinionsbildning.³¹ Man skriver också om den tyska relationen till bolsjevismen genom spartakisterna och hur dem hetsar krig mot ententen i väst. "100 000 arbetslösa i Berlin" noteras även i tidningen vilket kan ge en bild av situationen i huvudstaden.³²

Den 7:e, striderna i Berlin har börjat på allvar och beskrivs som "Inbördeskrig med fullständig anarki i Berlin". "Starka avdelningar äro regeringstrogna" skrivs det under rubriken men situationen beskrivs ändå som ytterst allvarlig för regeringen, som kallas för den nya tyska

³⁰ Arbetet, 3 januari 1919, Malmö.

³¹ Andræ 1998, s. 194

³² Arbetet, 4 januari 1919, Malmö.

folkregeringen. Det diskuteras i en artikel om revolutionen 1848 och dess inverknings med liberalismens framväxt vilket skribenten menar kan ses som ”välmenande filantropisk humbug” som uppstod i respons till marxistisk socialism. Liberalismen kan inte göra samhället friskt då den ”bara kan lägga plåster på såren” skriver han och för att ”föra yxan mot roten av det onda” måste den mot den borgerliga produktionsordningen avslutas. ”Det gällde att göra arbetarklassens självbefrielse till en befrielse från klassamhället överhuvud” skrivs det. Skribenten som är den ansvariga utgivaren Arthur Engberg för även fram kritik mot ”det småborgardöme som här och var frodas inom det socialdemokratiska partiet...”. Sammanfattningsvis är Engberg helt avfärdande av liberalismen och manar på långt djärvare socialistisk orientering än den som förts. ”Borgardöme är borgardöme vare sig det uppträder som högerpolitik eller liberal politik.” I relation till den pågående revolutionen i Tyskland och situationen i Sverige där Socialdemokraterna sitter i regering med liberalerna blir Engbergs artikel väldigt intressant. I Janssons undersökning som kommer fram till att marxistisk diskurs fanns i tidskriften Tiden fram till ca 1920 blir det en givande jämförelse mellan de två socialdemokratiska organen. Vilket i denna artikel så som i Tiden kan visa på en ambivalens inom partiet. Engberg själv kan ses som representant för den vänstra sidan i denna ambivalens vilket vi kommer återkomma till. ³³

Den 8:e januaris upplaga av Arbetet lyder rubriken följande ”Regeringstrupperna herrar i Berlin. Jättedemonstrationer för regeringen”. Det skrivs att spartacusmännen iscensatt demonstrationerna för polisprefekten Eichhorn och att regeringen uppmanade sina anhängare till generalstrejk. Deltagarna i strejken sägs ha varit obeväpnade men att spartakisternas uppträdande ledde till dödlig skottlossning. Spartakisterna ska ha ”rasat vidare” vilket man menar resulterade i att ”regeringens talrika stridskrafter strömma till och upprättade en värvningsbyrå, där medlemmar [...] beväpnades mot terrorn”.

De man kallar för majoritetssocialister (SPD) skanderar för Ebert samt Scheideman och ned med Liebknecht. Demonstrationerna har fått ett mer militärt uttryck rapporteras det, med maskingevär, kanoner men även trupper utrustade med eldkastare, man skriver ”använda alla medel som står till förfogande”. Ett manifest som SPD sprider i Berlin nämns, där man uppmanar ”arbetare, borgare, soldater, partivänner” att rycka ut i massor och att ”visa att ni äro män, att av egen kraft skydda friheten, edra rättigheter och vår partiegendom!”. Vad som syftas på med partiegendom lämnas osagt men skulle kunna syfta på ockuperade institutioner. På sida sex i

³³ Arbetet, 7 januari 1919, Malmö.

samma dagsupplaga skrivs det om Trotskijs terrorism, avrättningar och förvisningar med hjälp av ”flera tusen kineser” i den röda armen (detta dementeras i den 9 januariis upplaga som rövarhistorier). Detta kan tala för Blomqvists forskning och hur man såg på bolsjevismen som även ett asiatiskt hot mot väst vilket vi återkommer till.³⁴

Den 9:e januari i Arbetet skrivs det i en artikel att ”Det är djupt beklagligt att arbetarklassens splittring så skall få äventyra hela revolutionen – ty att planer äro å bane att genom en reaktionär kupp restaurera de gamla förhållandena kan man inte blunda för”. Skribenten skriver att mängder av ädelt arbetar blod kommer flyta i den olyckliga kampen då regeringens passivitet inte har besparat proletariatet hittills, men han är positiv till att det nu sätts ”hårt mot hårt”. Från att ha refererat till parterna med ord som ”brödrastrid” menar skribenten att de så kallade revolutionära arbetarna inte är mer än ”oorganiserat, löst folk” som följer en karikatyr av socialismen för att gå i egen vinning på den allmänna villervallan. ”De provocera fram det enda svar som de i grunden ha respekt för: maskingevärens”, skribenten tar en hård ton och anser att ansvaret ”faller tungt på dem”. Regeringens våldsbruk rubricerar skribenten som självförsvar och nödvärn som han menar är ”accepterat av lagen som av moralen”. Tidigare i artikeln skrivs det om att man ”i tid och med kraft slagit ner de terroristiska upptågen så hade ej en droppe blod behövt flyta”. Det är intressant att se hur en svensk tidning som Arbetet diskuterade vilka spartakisterna var, som till största andel var missnöjda socialdemokrater enligt Haffner. Skribenten tar tydligt ställning för regeringen vilket hade varit i linje med den svenska socialdemokratins ståndpunkt i konflikten. I relation till splittringen som utgör konflikten menar skribenten följande:

” Det är också uppenbart att splittringen går principiellt och praktiskt så på djupet att en försökning är omöjlig och t. o. m. ett fortsatt stillestånd olyckligt” O. R. W.³⁵

Vilket är en åskådning av den tyska situationen men som nästan lika väl kan sammanfatta den svenska, vilket igen tyder på den internationella kopplingen i arbetarrörelsen. Det är även en artikel som sätter tonen och kontexten till det övergripande ställningstagandet i resterande mer kortfattade rapporteringar av händelserna i Arbetet. I övriga artiklar skrivs det om att spartakisterna ”äro alltjämt herrar på gatan” men att flertalet av befolkningen ”icke sympatiserar med dem”. Regeringen ska även ha ”fortsatt att under enhetlig organisation samla och beväpna de ordningsälskande elementen inom hela befolkningen för att systematiskt och grundligt ränsa

³⁴ Arbetet, 8 januari 1919, Malmö.

³⁵ Skribentens namn är okänt då endast initialer markerar artikeln.

huvudstaden från Spartacusnästen". Vilket kan tyda på SPD:s organisering av freikorps i staden men det kan även syfta på till exempel "studentlegioner" som ska ha anslutits till gardesdivisioner. Det skrivs även att "Den röda terrorn har proklamerats i Berlin" och att Liebknecht har utnämnt sig själv till president i en ny regering. Man rapporterar också om att flera tusen ryska bolsjeviker ska ha anlät till Berlin förklädda som tyska soldater, vilket tyder på att bolsjevik och "ryss" skrällen var tillräckligt stor för att anta en sådan utveckling alternativt att det skrivits i skrämelsyfte. Att tyska soldater som ställt sig på spartakisternas sida benämns som ryska bolsjeviker i propagandasyfte blir en rimligare antagelse då det aldrig tillkom rysk hjälp i form av manskap till revolutionärerna.³⁶

Den 10:e januari i Arbetet rapporteras det om att "regeringen är herre över situationen i Berlin" vilket likställs med att det råder lugn och ordning i staden. Spartakisterna anses ha förlorat striderna på grund av livsmedelsbrist och det görs tydligt att Ebert samt Scheideman inte på några villkor vill förhandla med Liebknechts anhängare. En artikel med rubriken "Från politisk demokrati till social demokrati" pryder även förstasidan i Arbetet. I den förespråkar skribenten för den politiska demokratins upplösande av "överhetsstaten" till "folkstat", den sociala demokratin ska i liknande mån upplösa privatkapitalismen samt klassamhället och omforma det till ett socialistsamhälle. "Den sociala demokratin förutsätter därför den politiska" skrivs det. Vilket kan ses som ett sätt att legitimera partiets reformistiska linje med att den nya makten i den liberala demokratin kan användas som ett redskap för vägen till socialism.

"endast genom den politiska demokratin få de egendomslösa massorna möjlighet at begagna statsinstrumentet som en murbräcka mot muren mellan folket och äganderätten till produktionsmedlen".³⁷

Det intressanta med dessa artiklar i Arbetet är hur de nästan går emot partiets reformistiska politik samt att de ofta kan anses ha vänstersocialistiska tendenser, skribenternas åsikter är också av stor variation i sina förmodade ståndpunkter och de egna politiska åsikterna vilket igen kan tyda på en ambivalens i partiet. De kommande artiklarna från Norrskensflamman blir det inte lika konsekventa i sin rapportering av nyhetsartiklar och opinionsbildande texter.³⁸

I den 11:e januaris upplaga skrivs det ännu en gång om "Rysk hjälp till Spartacusrevolutionen?". Nu rapporterar man även om dementerande av dessa påståenden som "en förolämpning

³⁶ Arbetet, 9 januari 1919, Malmö.

³⁷ Skribenten är okänd eftersom ingen namnteckning ges.

³⁸ Arbetet, 10 januari 1919, Malmö.

mot det tyska proletariet”. Likt Norrskensflamman skriver man om hur regeringen tar stora steg närmare en slutgiltig seger i en av stridernas avgörande dagar.³⁹

Den 13:e januaris upplaga av Arbetet rapporterar ej direkt om händelserna i Berlin men publicerar en översättning av en tysk artikel från Arbeiter-Zeitung⁴⁰ som beskrivs som läsvärd. Artikeln ställer sig frågan om hur man kan komma till en socialistisk samhällsordning. Den politiska revolutionen ges som exempel och beskrivs som ett dagsverk medan den sociala revolutionen inte anses kunna genomföras lika snabbt och enkelt. Vilket igen visar på att socialdemokraternas reformistiska politik fick ta plats i Arbetet.⁴¹

6.2 Norrskensflamman – vänstersocialistisk

(Den 3:e januari utkommer inte Norrskensflamman's upplaga.)

Den 4:e januari skrivs det i Norrskensflamman om situationen i Berlin och man lyfter den borgerliga motaktionen mot de revolutionära strömningarna. Med vad som beskrivs som eftergifter i form av en åttatimmarsarbetsdag för att dämpa det revolutionära flödet, ”bör då ej revolutionen visa sin tacksamhet i ådagalagd sans och måtta?”. Borgarkretsarna lär vilja kompromissa med Scheideman för att lugna tillståndet skrivs det. Angående inställningen till regeringen lyder det: ”lätt att vingla sig fram till en nationalförsamlings nödvändighet”, vilket syftar på stabiliteten som regeringen anses inbringa. Dessa uttalanden går kanske mer i den socialdemokratiska än den vänstersocialistiska linjen. Det nämns samtidigt att den nuvarande SPD regeringen riskerar att lämnas i klorna på Ententes diplomater och kapitalister.⁴²

I den 7:e januaris upplaga, nu har den andra instansen av revolutionen börjat på Berlins gator. I Norrskensflamman skriver man om att häftiga strider väntas mellan spartakisterna och regeringen. I ett tal av Liebknecht menar man att folkmarindivisionen⁴³ med andra gardestrupper anslutit sig till ”folkvärnet”, ”stämningen är utomordentligt upphetsad”. Vi vet dock att militärdivisionerna i regel förklarade sig neutrala eller föll in bakom SPD:s ledning. Om det är en optimism för revolutionen eller en faktamiss är svårt att fastslå.⁴⁴

³⁹ Arbetet, 11 januari 1919, Malmö.

⁴⁰ Tidningsorgan för det österrikiska socialdemokratiska partiet.

⁴¹ Arbetet, 13 januari 1919, Malmö.

⁴² Norrskensflamman, 4 januari 1919, Luleå.

⁴³ Folkmarindivisionen var en paramilitär grupp bildad i november 1918 för att skydda revolutionen. Haffner 1969, s. 114

⁴⁴ Norrskensflamman, 7 januari 1919, Luleå.

Den 8:e januari lyder rubriken i Norrskensflamman att ”Spartacuseterna behärska Berlin.” och att regeringen är redo att fly till Frankfurt. Vilket är en stor kontrast med hur Arbetet väljer att rubricera sin upplaga från samma dag där man skriver att regeringstrupperna är herrar i Berlin. Att rapporteringen kring situationen i Berlin skiljer sig så skarpt även i de två tidningarnas rubriker visar på vad man får anse är en indikator på att det finns skilda sympatier hos tidningarna angående konflikten i Tyskland. Om det är medvetet eller politiskt motiverat av de respektive tidningarna är svårt att veta men det kan antas att tidningarnas politiska bias spelat en roll. Vid detta skede var konflikten utkomst ännu inte säker då de respektive sidorna fortfarande stred på Berlins gator.⁴⁵

Den 9:e januari börjar man i Norrskensflamman att rapportera om hur spartakisternas makt växer för varje timma och hur regeringstrupper går över till deras sida. Det skrivs att ”Regeringen har trots sina stora ord ännu ej beslutat sig för genomgripande åtgärder.” Det rapporteras även om vad som kan tros vara freikorps i stora demonstrationståg där man uppmanar alla vapenkunniga att inskriva sig för att överta skyddet av staden från spartakisterna. Man skriver att det är den minoritet som spartakisterna utgör som har den faktiska makten i Berlin då de ockuperar viktig infrastruktur i staden. På sida åtta kan man dock ta del av en artikel som menar att ”situationen i Berlin ännu är oklar” och hur de vänstersocialistiska USPD ”skola medla mellan regeringen och Liebknechts anhängare”.⁴⁶

Den 10:e januari i Norrskensflamman skriver man om påståendet av tusentals ryska bolsjevikerna klädda som tyska soldater som ”en av de vanliga ententelögnerna”. Vilket skiljer sig mot hur man i Arbetet beskrev den påstådda händelsen innan det dementerades, en tydlig skilljelinje i hur tidningarna väljer att porträttera de två sidorna. De intensiva gatustriderna och de misslyckade förhandlingarna nämns, samt att regeringen sänder trupper från garnisonerna till Berlin.⁴⁷

Den 11:e januari då slutet av konflikten närmar sig snabbt skriver man i Norrskensflamman om hur högersocialisterna ställt sig i striden mot arbetarna och att de oavhängiga anslutit sig till spartakisterna. Trots en möjlig optimism i vissa rubriker skriver man att ”synes stridens utgång numera knappt tvivelaktig” i regeringens fördel. Berlinarnas tålmod ska nu vara slut för spartakisterna samt att regeringstrupperna gör framsteg. I ett citat från Scheideman ”vi göra för

⁴⁵ Norrskensflamman, 8 januari 1919, Luleå.

⁴⁶ Norrskensflamman, 9 januari 1919, Luleå.

⁴⁷ Norrskensflamman, 10 januari 1919, Luleå.

närvarande socialismen en stor tjänst, det borde de andra förstå i stället för att snöra till strupen på oss”. Vilket igen kan tyda på att det fanns en ambivalens mot socialdemokratien som tidningen lämnat för vänstersocialismen. Det tydligaste spåret av detta kan ses på varje upplaga under namnet Norrskensflamman där det står Socialdemokratiskt organ för övre Norrland. Vilket även kan tyda på att man antingen ville framstå som de ”riktiga” socialdemokraterna eller att det helt enkelt är en kvarleva från att tidningspressen inte bytts sen man brutit med socialdemokraterna.⁴⁸

Nu **den 13:e januari** har de avgörande striderna i Berlin de facto avslutats och i Norrskensflamman skrivs det på förstasidan om hur ”Scheidemännerna införa med borgarnas hjälp den vita terrorn i Berlin”, i kontrast till hur man i Arbetet vid flera tillfällen skriver om den ”röda terrorn”. Detta blir ett av tydligaste exemplen på hur splittringarna i alla fall på ytan får sitt uttryck i tidningarna under konflikten. Det är just i rubrikerna som de tydligaste skillnaderna och distanseringen mellan tidningarna framkommer i rapporteringen av händelseförloppet som undersökts.

Det skrivs även att de revolutionära ännu hoppas på seger medan regeringen vägrar alla förslag om underhandlingar då de ”ämna föra striden utan förskoning”, man skriver att de s.k. Scheidemännerna (SPD) använder minkastare och artilleri. Detta kan igen tyda på att freikorpsleder striderna för SPD då de till stor grad uppgjordes av avlagda soldater. I en opinionsartad artikel skrivs det om den tyska revolutionen och ”högersocialistisk reaktion”. I den kritiserade tidningen Vorwärts som anklagas för att vilja utlämna Tysklands såväl som Rysslands arbetarklass åt ententens ”kapitalistiska demokrati”. I kontrast till artikeln i Arbetet angående demokrati och socialism skrivs det i Norrskensflamman i stället att:

”Är ej socialism nödvändig för fast grundad demokratisk rätt? Eller är demokrati förutsättningen för socialism? Demokrati är makt att använda för målet: den socialistiska republiken. Men målet är större än medlet. Finns ett snabbare medel för själva genombrottet så tages det i bruk.”⁴⁹

Man påstår att den liberala demokratin går att användas för att uppnå målet av en socialistisk republik (likt det som skrivs i Arbetet) men att det inte i sig kan vara målet att använda demokratin som medel. Det är att uppnå målet i sig som är av vikt menar man i stället. Vilket kan tolkas som att en revolution är det snabbare medlet. Detta visar igen på den övergripande

⁴⁸ Norrskensflamman, 11 januari 1919, Luleå.

⁴⁹ Skribenten är okänd eftersom ingen namnteckning ges.

splittringen som Schmidt nämner i hur man arbetar för ministersocialismen kontra agitationen för en s.k. arbetarstat i de respektive partierna.⁵⁰

I de kommande dagarnas upplagor av Arbetet och Norrskensflamman slutar rapporteringen av spartakistupproret mer eller mindre, av skäligen anledning då konflikten nu avslutats. Den 17:e januari kommer rapporter i båda tidningarna om Karl Liebknecht och Rosa Luxemburgs död. Vilket inte ges mycket mer utrymme än en notering av deras bortgång i båda tidningarna. Vilket ter sig lite udda då de haft en mycket framhävd roll i konflikten.

6.3 Sammanfattning och resultat

Någrolunda förväntat tar Arbetet som är socialdemokratiskt bundet ställning för Ebert och Scheidemanns regering samt SPD. Men det som står ut i Arbetets upplagor under dessa knappa två veckor är hur man förespråkar för den tyska regeringens sida samtidigt som det skrivs artiklar som ser kritiskt till den så kallade ”högersocialism” som fått fäste i socialdemokratiska partier. Detta i sig behöver inte säga så mycket mer än att det fanns en linje från partiet med förklarat stöd för den tyska regeringen medan skribenter fortfarande hade utrymme för sina egna ståndpunkter, vilket inte alls är fallet hos en del skribenter som i större utsträckning följde partilinjerna. Det kan möjligtvis visa på en mer radikal teoretisk idéföreställning samtidigt som man i praktiken stöttade sina intressen. Arbetet visar ett tydligt stöd för regeringen samtidigt som det finns en ambivalens i mer ideologiska frågor. Situationen i den tyska socialdemokratin kan också tyda på en ambivalens, då många av de revolutionära anses ha varit socialdemokrater. I kontrast med partiledningens linje av reformism i både Sverige och Tyskland.

Generellt i Norrskensflamman kan man uttyda att början av rapporteringarna av situation ter sig lite mer försiktigt med en möjlig sympati för den nya revolutionen och den tyska regeringen. Medan man mot slutet av händelserna för en starkare kritik mot regeringen (vilket fanns från början) samt en mer sympatisk ställning mot spartakisterna. Det finns dock inga konkreta ställningstagande för spartakisterna och deras gärningar men det finns ett insinuerande till det möjliga behovet av revolution eller utomparlamentarisk aktion. Det som skiljer i Norrskensflamman generella rapportering jämfört med Arbetets är att man inte ger ett lika uttalat stöd till sin ideologiska motsvarighet i Tyskland. Detta kan bero på partiets och i förläningen tidningens nyligen brott från socialdemokratin och en ideologisk osäkerhet som visar på en ambivalens även där. Det begränsade tidomfånget gör det svårt att veta om dessa skillnader och likheter

⁵⁰ Norrskensflamman, 13 januari 1919, Luleå.

tidningarna emellan förekommer framåt eller bakåt i tiden. Men det kan antas ha blivit en större skillnad mellan tidningarna i och med Norrskensflammans nästa brytning då man anammar kommunismen likt SKP 1921.

7. Slutdiskussion

I tidningarnas rapportering av händelserna rörande det s.k. Spartacusupproret kan vi se en distinkt skillnad i hur man väljer att porträttera de olika aktörerna i konflikten. Detta blir tydligast i de största rubrikerna men även i de mer opinionsbildande texter som publiceras i respektive tidning. Att försöka utläsa vidare mönster i den svenska arbetarrörelsen som helhet efter detta källmaterial blir något problematiskt då den konkreta åsiktsförmedlingen är relativt begränsad, i både mängd och i aktörer. Samtidigt så kan vi dock avläsa hur tidningsorganen för Socialdemokraterna samt det Socialdemokratiska Vänsterpartiet visade på bias och föreställningar från de båda svenska partierna kring de dramatiska och splittrande händelserna i Tyskland januari 1919. Det är även intressant att se på parallellerna mellan Tyskland och Sverige i hur de socialdemokratiska partierna nästan går samma ideologiska väg samt hur båda partierna splittras. Situationen i länderna blir dock helt olika pga. kriget men efter allt tumult sitter båda partierna i regering.

I relation till Janssons uppsats som menar att den mera radikala och marxistiska diskursen sakta slutar vid början av 20-talet. Kan det då vara de slutliga försöken av vänsterlutande socialdemokrater som agiterar för en mer radikal politik i partiets tidningsorgan, vilket var fallet med tidskriften Tiden. Det vi kan säga om texterna som rör ideologisk diskurs är att de ter sig uppmärksamt mer radikala än resterande texter i Arbetet.

Blomqvists forskning blir svårare att få en klar bild om i det begränsade urvalet av källmaterial som använts i denna undersökning, det betyder inte att etnocentriska föreställningar inte förekom i arbetarrörelsen eller i samhället i stort. Det lilla som går att uttyda kan ses i den genomgående rädslan för ”ryssen” som tycks prägla både den tyska och svenska socialdemokratin. Det är främst kopplat till bolsjevismen, så om det ska ses som en mer generell bolsjeviskräck eller en rädsla för ett påstått asiatiskt hot blir svårt att fastställa. I Arbetet förekom som sagt en notis om kineser i röda armén som i sig kan ses som en etnocentriskt påstående och möjligtvis som en indikator på idéerna kring asiatisk socialism. Men utan vidare kontext blir det svårt att veta om det var ett avsiktligt etnocentriskt påstående eller en vidarebefordring av en korrupperad uppgift. Det enda som kopplas direkt till spartakisterna i rapporteringen är att de ska ha fått uppslutning av flera tusen ryska bolsjeviker utklädda till tyska soldater. Vilket

som ovan nämndes nog får ses mer som en skräck för Ryssland och bolsjevismen. Det är också endast i Arbetet som denna möjliga rädsla får utrymme i tryck.

Det finns belägg för den övergripande splittringen som tidigare forskning visat förekom i arbetarrörelsen. I ett bredare perspektiv blir dock splittringarna och skillnaderna mer nyanserade i rapporteringen, på djupet tycks det finnas mer av en ambivalens i båda tidningarna i hur man står ideologiskt jämfört med i praktiken. Det är rubrikerna och slagorden som tyder på de starkaste motsättningarna medan de opinionsartade artiklarna har ett mer försonligt ideologiskt innehåll. Vilket gör att det kan finnas ett visst samförstånd mellan tidningarna och kanske i förläningen partierna. Samtidigt finns det en klar konfliktlinje som inte ska glömmas men som kanske mer speglar en politisk realitet snarare än de två tidningarnas och i utsträckningen ideologiernas skiljaktigheter.

En nyligen splittrad arbetarrörelse som fortfarande kanske inte riktigt vet var den står i kontrast till de tidigare ståndpunkterna kan även spela in i hur tidningarna inte kan totalt särskiljas. Det kan även möjligtvis visa på att splittringen i arbetarrörelsen mellan de socialdemokratiska och vänstersocialistiska partierna i Sverige var mer ambivalenta i viss mån då rörelserna aldrig kommit i direkt konflikt med varandra som i Ryssland och Tyskland. Jag menar att man utifrån källmaterialet i denna undersökning kan se tecken av att perioden efter splittringen mellan de två partierna fortfarande i större utsträckning än andra internationella arbetarrörelser kanske inte var helt så splittrade som tidigare forskning har visat på. Man ska dock komma ihåg att detta var en kort period av ett möjligt samband partierna emellan då det Socialdemokratiska Vänsterpartiet redan 1921 blev ett kommunistiskt parti med direkta kopplingar till Sovjetunionen. Vilket i förlängning även Norrskensflamman blev delaktig av. Detta kan jämföras med Schmidts tolkning om de gemensamma rötterna i det blivande kommunistiska vänsterpartiet och socialdemokratin. Det går som sagt att i viss mån uttyda denna gemenskap i båda tidningarnas rapportering och tecken på den kommande mer radikala väg som vänstersocialisterna tar 1921 igen i likhet med de ryska och tyska rörelserna.

För möjlig framtida forskning kan det bli intressant att studera ett större tidsomfång men även flera tidningar eller samma tidningar men i deras rapportering av andra händelser som stod arbetarrörelsen nära. Att utöka denna undersökning skulle även kunna vara ett fruktsamt arbete då man kan utöka undersökningen till hela den tyska revolutionen eller att göra en jämförande studie med tex den ryska revolutionen eller situationen i Finland.

7.1 Sammanfattning

Studien som genomförts i denna uppsats tar sina utgångspunkter i den splittring som präglade den svenska arbetarrörelsen tiden runt det första världskriget. Denna splittring gav väg för konflikten mellan det ursprungliga socialdemokratiska moderpartiet och det nya utbrytarpartiet som antagit en vänstersocialistisk hållning. Studiens syfte har då varit att utifrån partiernas tidningsorgans rapportering av den då pågående revolutionen i Tyskland att uttyda nyanser av splittringarna i hemlandet Sverige och hur detta skildrar de interna splittringarna i arbetarrörelsen. Undersökningen gjordes utifrån två arbetartidningar med motsatta sympatier som undersökts för att få en tydligare bild av hur dessa splittringar fick utrymme i partiernas tryckta medium. Den övergripande frågan för studien är om och hur det går att utläsa nyanser av den splittring som tyckts präglade den svenska arbetarrörelsen i tidningarnas rapportering, med underfrågor som ämnar att besvara mer specifika frågor kring etnocentrism och ambivalens i tidningarna. Forskningsläget visar på att den ideologiska splittringen som uppstod i svensk arbetarrörelse ingick i den internationella tendensen av splittring inom arbetarrörelsen. Samt hur verkningarna i denna splittring kom att uppstå och senare leda till skilda läger men som båda hade gemensamma rötter vilket studien visar spår av.

Det metodiska tillvägagångssättet har varit en komparativ studie mellan de två arbetartidningarna med en kvalitativ analys av materialet. Efter en bakgrund av situationen i främst Tyskland före och under konflikten presenteras sedan tidningsmaterialet som studerats med invävd analys. Resultatet av denna analys blir att de två tidningarna har haft olika syn på skeendena i Tyskland i varierande utsträckning men att det finns belägg för en viss ambivalens och osäkerhet i båda tidningarnas rapportering. Vilket leder till studiens slutsats om att den splittring som fanns inom arbetarrörelsen märks av i tidningarna men måste beskrivas som nyanserad då en viss ambivalens förekommer i båda tidningarna. Samtidigt som man kan ställa sig frågan om hur djupt denna splittring faktiskt gick inom partierna och i förlängningen tidningarna Arbetet och Norrskensflamman, i deras skildringar av spartakistupprorets slutliga nederlag i januari 1919.

8. Käll- och litteraturförteckning

Digitala Källor

Kungliga Biblioteket, Svenska Dagstidningar:

Arbetet, 3 januari 1919, Malmö. <https://tidningar.kb.se/1865536/1919-01-03/edition/159985/part/1/page/1/?newspaper=ARBETET&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Arbetet, 4 januari 1919, Malmö. <https://tidningar.kb.se/1865536/1919-01-04/edition/159985/part/1/page/1/?newspaper=ARBETET&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Arbetet, 7 januari 1919, Malmö. <https://tidningar.kb.se/1865536/1919-01-07/edition/159985/part/1/page/1/?newspaper=ARBETET&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Arbetet, 8 januari 1919, Malmö. <https://tidningar.kb.se/1865536/1919-01-08/edition/159985/part/1/page/1/?newspaper=ARBETET&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Arbetet, 9 januari 1919, Malmö. <https://tidningar.kb.se/1865536/1919-01-09/edition/159985/part/1/page/1/?newspaper=ARBETET&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Arbetet, 10 januari 1919, Malmö. <https://tidningar.kb.se/1865536/1919-01-10/edition/159985/part/1/page/1/?newspaper=ARBETET&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Arbetet, 11 januari 1919, Malmö. <https://tidningar.kb.se/1865536/1919-01-11/edition/159985/part/1/page/1/?newspaper=ARBETET&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Arbetet, 13 januari 1919, Malmö. <https://tidningar.kb.se/1865536/1919-01-13/edition/159985/part/1/page/1/?newspaper=ARBETET&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Norrskensflamman, 4 januari 1919, Luleå. <https://tidningar.kb.se/4112758/1919-01-04/edition/12086/part/1/page/1/?newspaper=NORRSKENSFLAMMAN&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Norrskensflamman, 7 januari 1919, Luleå. <https://tidningar.kb.se/4112758/1919-01-07/edition/12086/part/1/page/1/?newspaper=NORRSKENSFLAMMAN&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Norrskensflamman, 8 januari 1919, Luleå. <https://tidningar.kb.se/4112758/1919-01-08/edition/12086/part/1/page/1/?newspaper=NORRSKENSFLAMMAN&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Norrskensflamman, 9 januari 1919, Luleå. <https://tidningar.kb.se/4112758/1919-01-09/edition/12086/part/1/page/1/?newspaper=NORRSKENSFLAMMAN&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Norrskensflamman, 10 januari 1919, Luleå. <https://tidningar.kb.se/4112758/1919-01-10/edition/12086/part/1/page/1/?newspaper=NORRSKENSFLAMMAN&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Norrskensflamman, 11 januari 1919, Luleå. <https://tidningar.kb.se/4112758/1919-01-11/edition/12086/part/1/page/1/?newspaper=NORRSKENSFLAMMAN&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Norrskensflamman, 13 januari 1919, Luleå. <https://tidningar.kb.se/4112758/1919-01-13/edition/12086/part/1/page/1/?newspaper=NORRSKENSFLAMMAN&from=1919-01-01&to=1919-12-31>

Litteratur

Andræ, Carl Göran, *Revolt eller reform – Sverige inför revolutionerna i Europa 1917–1918*, Stockholm 1998.

Blomqvist, Håkan, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Stockholm 2006.

Forskning.se, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, Stockholm publicerad 2006-04-19, hämtad 2021-10-24, <https://www.forskning.se/2006/04/19/nation-ras-och-civilisation-i-svensk-arbetarrörelse-fore-nazismen/>.

Haffner, Sebastian, *Den tyska revolutionen 1918/19*, Berlin 1969.

Jansson, Alexander, *Vad ville socialisterna? – Arbetarrörelsens diskussion kring marxismen i tidskriften Tiden 1908–1932*, Stockholm 2012.

Kan, Alexander, *Hemmabolsjevikerna. Den svenska socialdemokratin, ryska bolsjevikerna och mensjevikerna under världskriget och revolutionsåren 1914–1920*, Stockholm 2005.

Nationalencyklopedin, arbetarråd. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/arbetarråd> (hämtad 2022-01-02)

Nationalencyklopedin, folkkommissarie. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/folkkommissarie> (hämtad 2022-01-02)

Nationalencyklopedin, Komintern. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/komintern> (hämtad 2022-01-20)

Nordin, Svante, *SAP:s kluvna hållning till demokratin* Stockholm publicerad 2005-08-30, hämtad 2021-10-21, <https://www.svd.se/saps-kluvna-hallning-till-demokratin>.

Olsson, Lars och Ekdahl, Lars, *Klass i rörelse, Arbetarrörelsen i svensk samhällsomvandling*, Stockholm 2002.

Schmidt, Werner, *Kommunismens rötter i första världskrigets historiska rum: en studie kring arbetarrörelsens historiska misslyckande*, Stockholm 1996.

